

Իսրայելասիրիական հարաբերությունների կարգավորման հնարավորության շուրջ

Վերջին շրջանում ակտիվացել են հայտարարությունները Իսրայել-Սիրիա հավանական երկխոսության վերաբերյալ և դրանից բխող դրական արդյունքների հնարավոր ազդեցությունը Մերձավոր Արևելյան ճգնաժամի հանգուցալուծմանը:

Այս ակտիվության տրամաբանությունը հասկանալու համար՝ պետք է հստակ ֆիքսել, որ այսօր Մերձավոր Արևելքում այնպիսի հակամարտություն, ինչպիսին արաբաիսրայելականն է, գոյություն չունի (դեռ 1978թ Քեմփ Դեվիդում Իսրայելը խաղաղության պայմանագիր է կնքել Եգիպտոսի, իսկ 1994 թ՝ Հորդանանի թագավորության հետ): Փոխարենը տարածաշրջանում առկա են իսրայելապաղեստինյան, իսրայելասիրիական, իսրայելաիրանական և իսրայելալիբանանյան հակամարտությունները, որոնցից այսօր (և գրեթե միշտ) ակտիվ է միայն առաջինը և ժամանակ առ ժամանակ ակտիվանում է իսրայելաիրանականը, մնացածը գտնվում են սառեցված կամ կիսա սառեցված վիճակում:

Ըստ էության իսրայելասիրիական երկխոսության վերսկսման ջատագովները թե տարածաշրջանում, թե նրանից դուրս, առաջնորդվում են վերը նշված փիլիսոփայությամբ, այլապես, ի սկզբանե, այս նախաձեռնությունը դատապարտված է անհաջողության:

Սիրիան տարածքային պահանջներ ունի Իսրայելի նկատմամբ: Խոսքը 1967թ. արաբ-իսրայելական պատերազմի ընթացքում կորցված տարածքների մասին է (Գոլանի բարձունքներ): Իսրայելն իր հերթին Սիրիային առաջարկում է երեք հիմնական նախապայման համագործակցության մահար.

1. Զսպել Սիրիայում հյուրընկալված պաղեստինյան հինգ ռազմական խմբավորումների (Համաս, Իսլամական ջիհադ, Պաղեստինի ազատագրման ժողովրդական ճակատ (PFLP), Պաղեստինի ազատագրման ժողովրդավարական ճակատ (DFLP) և Պաղեստինի ազատագրման ժողովրդական ճակատի Գլխավոր հրամանատարություն (PFLP-GC)) գործունեությունը՝ փակելով նրանց ճամբարները:
2. Դադարեցնել զենք ու զինամթերք մատակարարել Հիզբոլլահին:
3. Վերանայել հարաբերությունները Իրանի հետ:

Վերը նշվածից երևում է, որ կողմերը խաղարկելու քարտեր ունեն: 2006թ սեպտեմբեր-հոկտեմբեր ամիսներին Սիրիայի նախագահ Բաշար Ասադը հանդես եկավ 2002 թ. ընդհատված իսրայելասիրիական բանակցությունների արդյունքների նախապայմանով երկխոսություն վերսկսելու հայտարարությամբ, որը պարտադրում էր Իսրայելին դուրս բերել իր զորքերը գրաված սիրիական տարածքներից՝ Գոլանի բարձունքներից: Ի պատասխան Օլմերթը վերահաստատեց նախապայմանների կատարման իսրայելական կողմի դիրքորոշումը:

Սակայն պետք է նշել, որ արտահոսքը մամուլում հնարավորություն է տալիս ենթադրել, որ երկու պետությունների միջև գաղտնի բանակցություններ են վարվում, չնայաց կողմերի պաշտոնական հերքմանը:

1967թ Գոլանի բարձունքները օկուպացվել և արդեն 40 տարի է վերահսկվում են Իսրայելի կողմից: Այս տարածքում (մոտավորապես 1000 կմ²) այսօր գտնվում է 32 հրեական բնակավայր մոտ 20 հազ. բնակչությամբ և նույնքան սիրիական ծագմամբ բնակչություն, որոնք կենտրոնացված են հյուսիսային մասում գտնվող հինգ գյուղերում:

Իսրայելի համար Գոլանի բարձունքների ռազմավարական կարևորությունը երկու բաղկացուցիչ տարր ունի՝

1. Գոլանի բարձրությունների աշխարհագրական դիրքը (միջինը 1300մ, իսկ Սիրիայինը՝ 1000մ) հնարավորություն է տալիս Իսրայելին վերահսկողություն սանհմանել Սիրիայի տարածքի վրա: Այս տարածքում է գտնվում Ջաբալ աշ-Շայխ/Շերմոն լեռը (բարձր. մոտ 2224 մ), որտեղ տեղակայված է իսրայելական վաղ նախազգուշացման կայանները:
2. Գոլանի բարձրությունների ջրային պաշարները ապահովում են Իսրայելի տարեկան մոտ 2մլն մ³ ջրային պահանջի ¼ - ը:

Իսրայելսիրիական երկխոսության վերսկսման նախաձեռնողները (հիմնականում Միջազգային ճգնաժամային խումբ (International Crisis Group)), որոնց վերջնական նպակատն է երկու երկրների միջև խաղաղության հաստատումը, առաջարկում են այս երկու անկյունաքարային հարցերի բավականին «օբյեկտիվ» լուծում: Նրանց առաջարկների հիմնական կետերն են.

1. Իսրայելի և Սիրիայի միջև սահման է ճանաչվում 1967թ. Հունիսի 4 դրությամբ եղած սահմանային գիծը, որը համընկնում է Հորդանան գետի հունի հետ: Այս պայմաններում Գոլանի բարձունքները վերադարձվում են Սիրիային (տես քարտեզ 1):
2. Գոլանի բարձունքներից դուրս են բերվում իսրայելական զորքերն ու խաղաղ բնակչությունը, որը հայտարարվում է ապառազմականացված տարածք, իսկ հարակից 10կմ գոտում սահմանափակվում է զենքի և զինուժի քանակը (տես քարտեզ 2):
3. Իսրայելն ու Սիրիան հնարավորություն են ստանում համատեղ օգտագործել և վերահսկողություն սահմանել ջրային պաշարների նկատմամբ, որը կանոնակարգվելու է միջպետական համաձայնագրով¹:

Առաջին հայացքից այս առաջարկը չի բխում Իսրայելի շահերից, սակայն դա այդքան էլ այդպես չէ: Ապառազմականացված Գոլանի բարձունքները դառնում են յուրաքանչյուր բուֆերային գոտի, ինչով սիրիական ռազմական ուժերը 35 կմ–ով հեռացվում են իսրայելական սահմանից: Հետագայում, հարաբերությունների վատթարացման պարագայում այս 35 կմ և Գոլանի աշխարհագրությունը կարող են ապահովել իսրայելական օդուժին այն անհրաժեշտ ժամանակը, որի ընթացքում հնարավոր է հակահարված հասցնել:

Ջրային պաշարների անվտանգությունը Իսրայելի համար մնում է անկյունաքարային հարցերից մեկը: Ինչպես նշվեց նախատեսվում է ջրային պաշարների համատեղ օգտագործում, սակայն, կապված գիտության և տեխնոլոգիաների զարգացման հետ, վերջին երեսուն տարիների ընթացքում այս բնագավառում փոփոխություններ են տեղի ունեցել: 2006թ Միջերկրականի ափին շահագործման հանձնվեց Աշկելոնի աղազրկման կայանը, որը տարեկան կարող է արտադրել մոտ 100 մլն մ³ օգտագործմանը ենթակա ջուր: Երկրորդ նմանատիպ կայանի կառուցումը արդեն իսկ սկսվել է և նախատեսվում է ավելացնել դրանց թիվը, որպեսզի այդ կայանները միասին կարողանան տարեկան մատակարարել 300-500 մլն. մ³ ջուր, ինչը հավասար է Գոլանից եկող ջրի ծավալին: Սակայն պետք է նշել, որ այս ջրի ինքնարժեքը 0.60\$ է (և

¹ Տես, International Crisis Group, Middle East Report № 63 – 10 April 2007.

էժանանալու միտումներ ունի), իսկ արտադրությունը էներգատար է և պահանջելու է Իսրայելի կողմից նոր ռեսուրսների ներգրավում (Ջրի աղազրկման համար հիմնականում օգտագործվում է գազից կամ արևից ստացված էներգիան): Էներգակիրների համար ճանապարհ կարող է նաև ծառայել Սիրիայի տարածքը:

Վերջապես, Սիրիայի հետ խաղաղության կնքումը հնարավորություն կտա Իսրայելին «խաղից» դուրս բերել Սիրիային, ինչը իր հերթին կարող է թուլացնել լարվածությունը պաղեստինյան և լիբանանյան ճակատներում:

Իսրայելասիրիական այս հավանական խաղաղության պայմանգիրը Սիրիային հնարավորություն է տալիս 40 տարի ընդմուջումից հետո իր իշխանությունը վերահաստատել Գոլանի բարձունքները վրա, ինչն իր հերթին կբարձրացնի իշխող ալավիական վերնախավի հեղինակությունը, բացի այդ Սիրիայի նախագահ Բաշար Ասադի համար այս հարցը ունի անձնական երանգավորում՝ վերադրձնել դեռ իր հոր՝ Հաֆեզ Ասադի, օրոք կորցվածը: Հարաբերությունների հաստատմամբ բացվում են նաև տնտեսական համագործակցության հեռանկարներ, որոնք առաջին հերթին բխում են Սիրիայի շահերից:

Գոլաները ստանալու համար Սիրիայի քաղաքական վերնախավը՝ հանձինս նախագահի, որպես առաջին քայլ պետք է դադարեցնի իր աջակցությունը պաղեստինյան խմբավորումներին, ինչը այդքան էլ միանշանակ գործընթաց չէ և որոշ ժամանակ է պահանջելու, տարիների ընթացքում՝ պաշտոնական քարոզչության արդյունքում, ստեղծված կարծրատիպերը վերախմաստավորելու և սիրիական հասարակությանը պատրաստելու համար:

Երկրորդ քայլով Սիրիան պետք է վերանայի իր հարաբերությունները Իրանի հետ: Անգամ պետք է պատրաստ լինի իր միակ տարածաշրջանային դաշնակցի հետ հարաբերությունների խզմանը:

Վերը նշվածից երևում, որ իսրայելասիրիական հարաբերություններում խաղաղության հասնելու համար երկու կողմերի ղեկավարներից պահանջվում է քաղաքական կուրսի կտրուկ փոփոխություն, որն իր հերթին յուրահաստուկ է ուժեղ և հասարակության աջակցությունը վայելող առաջնորդներին, սակայն այդպիսիք չեն կարող համարվել ոչ Էհուդ Օլմերթը, և ոչ էլ Բաշար Ասադը: Սա նշանակում է, որ դեռ չի

ձևավորվել այն ներքին մթոլորտը, որը կարող է թույլ տալ հստակ որոշումներ կայցնել հարցի լուծման ուղղությամբ, հակառակ դեպքում երկու երկրների միջև խաղաղությանը հնարավոր կլինեի հասնել մեկ-երկու տարիների ընթացքում:

Իսրայելասիրիական հարաբերությունների հնարավոր կարգավորումը անմիջական ազդեցություն է ունենալու մերձավորարևելյան տարածաշրջանի զարգացման վեկտորի վրա, որը նոր հնարավորությունների դաշտ է բացում Հայաստանի Հանրապետության համար՝ ազդեցություն ունենալ տարածաշրջանում ընթացող քաղաքական, տնտեսական և մշակութային գործընթացներին: Տարածաշրջանում տեղի ունեցող փոփոխություններին պատրաստ լինելու համար այսօր անհրաժեշտ է նաև ունենալ դեսպանություն Իսրայելում:

